

Posiadanie i tworzenie: dwie drogi życia człowieka

WSTĘP

Niniejszy artykuł stanowi syntezę podstawowych treści merytorycznych, dotyczących dwóch skrajnie różnych postaw realizowanych w ramach egzystencji człowieka: postawy posiadania oraz postawy kreowania (tworzenia). Artykuł prezentuje treści dotyczące aksjologii ogólnej, aksjologii wychowania, pedagogiki personalistycznej, filozofii personalistycznej, ogólnie: filozofii wychowania, a także teologii, kulturoznawstwa, filozofii kultury, pedagogiki kultury artystycznej, psychologii twórczości, psychologii artystycznej. Wskazuje on na powszechne w dobie materializmu i konsumpcjonizmu zjawisko poszukiwania *quasi*-logosu w posiadaniu, co finalnie prowadzi do bezsensu i rozpacz. Właściwą postawą życia w imię samourzeczywistnienia jest postawa twórczości i pracy w celu wewnętrznego spełnienia i szczęścia, poprzez transcendentne zwrócenie się wobec Absolutu, w imię kreowania również własnego życia osobowego. Przedstawiam pewien widoczny w populacji ludzi młodych problem materializmu/zakupoholizmu, zestawiając go ze skrajnie odmienną postawą twórczości ku osobowemu rozwojowi, spełnieniu i osobowej egzystencji, przedstawiając wady oraz zalety tych dwóch skrajnie odmiennych sposobów bycia (czy też w jednym z nich nie-bycia). Prezentuję treści merytoryczne z pogranicza teorii (filozofia, aksjologia, filozofia kultury, filozofia twórczości) i praktyki (psychologia, pedagogia); artykuł przedstawia praktyczne spostrzeżenia dotyczące zachowań i postaw młodzieży, analizowanych przez autora – pedagoga.

Ważne jest wskazanie, że postawa twórcza to swoisty element pracy nad sobą w dążeniu do osiągnięcia „ja idealnego” poprzez i w imię procesu samowychowania, ku osiągnięciu osobowej dojrzałości, pełni człowieczeństwa¹.

Główną tezę niniejszego artykułu nie jest wzywianie do skrajnej ascezy, umartwiania, wyrzeczenia się dóbr doczesnych tego świata, lecz wskazanie na charakter rzeczy materialnych, które są tylko narzędziami do realizacji celu ubogacenia swojego osobowego wnętrza. Ważna jest postawa, która zmierza do urzeczywistnienia wartości, poznawania, tworzenia, samorealizacji, ale poprzez zapewnienie właściwego

¹ Zob. A.J. Sowiński, *Samowychowanie w interpretacji pedagogicznej*, Szczecin 2006, s. 199.

poziomu życia, właściwego poziomu egzystencji. Głównym przesłaniem artykułu jest teza, że priorytetem w życiu człowieka powinien być właściwy stosunek wobec samego siebie oraz otaczającego świata, poprzez dostrzeżenie ważności osobowej twórczości, a nie materialistycznej pogoni za dobrobytem w bez-twórczości (*quasi*-egzystencji w bezsensie). Wymowny jest tutaj cytat Aliny Rynio, która w swojej pracy bada myśl Jana Pawła II: „ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem, ażeby bardziej «był», a nie tylko więcej «miał», aby więc poprzez wszystko, co «ma», co «posiada», umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy ażeby również umiał bardziej «być» nie tylko «z drugimi», ale i «dla drugich»”². Cytat ten wskazuje na osobowy wymiar człowieka, który nie może ograniczać się do podążania za dobrobytem i bogactwem, lecz musi opierać się na głębi człowieczeństwa, na „byciu”, na pracy, kreatywności, tworzeniu, realizacji swojego powołania, swojego osobowego wymiaru bytowania, człowieczeństwa.

Ogólnie rzecz ujmując, przedmiotem prezentowanego artykułu jest analiza porównawcza, opisanie, ocena dwóch skrajnie odmiennych postaw życiowych osoby człowieka – posiadania (mieć) oraz tworzenia (być)³, ukierunkowujące podmiot na bezsens funkcjonowania lub sens samorealizacji, samourzeczywistnienia, osobowej egzystencji w człowieczeństwie.

ISTOTA TWÓRCZOŚCI OSOBOWEJ CZŁOWIEKA

Według Katarzyny Wrońskiej, analizującej myśl filozoficzną, antropologiczną Karola Wojtyły, osoba realizuje swoją wartość poprzez czyn, w którym urzeczywistnia się cała struktura osobowości człowieka, jego integralność, jego wola, rozum oraz uczucia. Czyn łączy osobę człowieka z wartością w nim tkwiącą⁴. Ważnym rodzajem analizowanego czynu jest właśnie twórczość, która ubogaca wnętrze człowieka w samym akcie tworzenia, jak i w sytuacji percepcji stworzonego dzieła o wysokim stopniu wartości.

Zdaniem Bogumiła Gacki, który opisuje filozofię Edgara S. Brightmana, przedstawiciela amerykańskiego personalizmu: „osoba musi działać, musi pragnąć, musi stworzyć coś nowego, jeżeli ma stać się osobą doskonałą. Doskonałość bowiem nie-

² A. Rynio, *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Lublin 2004, s. 107; m.in. Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Przemówienie w UNESCO. Paryż 2 VI 1980*, w: M. Radwan, S. Wylężek, T. Gorzkuła (red.), *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, Rzym – Lublin 1988, s. 58-59.

³ O dwóch skrajnie odmiennych postawach „być” i „mieć” pisał m.in. G. Marcel w *Być i mieć*, przekł. D. Eska, Warszawa 1998.

⁴ Zob. K. Wrońska, *O możliwości zbudowania teorii wychowania personalistycznego Karola Wojtyły*, w: F. Adamski (red.), *Poza kryzysem tożsamości. W kierunku pedagogiki personalistycznej*, Kraków 1993, s. 191-192.

osobowa jest statyczna, natomiast osobowa doskonałość jest dynamiczna⁵. Z powyższego cytatu wynika, że istotą ludzkiej doskonałości jest twórczość, działanie ukierunkowane na stworzenie nowego dzieła. W tym pragnieniu wyraża się ludzka, osobowa dynamika zmierzająca ku doskonałości człowieka. Jak dodaje Gacka, filozofia innego przedstawiciela amerykańskiego personalizmu, Ralpa T. Flewellinga, wskazuje na ważność wolności dla twórczości człowieka, a także jego inteligencji. Sama twórczość jest ważnym atrybutem, znamieniem człowieka⁶.

Na istotę twórczości jako wyraz wolności osobowej człowieka, wskazuje również Tadeusz Gadacz, który stwierdza, że wolność jest widoczna w kreatywności, twórczości osoby człowieka, w jego wolnej ekspresji twórczej, przy czym twórczość (tworzenie oryginalnego dzieła), będąca gestem, jest samookreśleniem człowieka, wyrażeniem jego wewnętrznej struktury, tożsamości, auto-poznaniem swojego oblicza przez twórcę⁷.

Jak wskazuje Zofia Ratajczak: „twórczość – kolejne kryterium jakości życia człowieka – to rodzaj aktywności skierowanej na przekształcanie świata, na tworzenie nowych przedmiotów, realizowanie pomysłów. Każdy człowiek dąży do pozostawienia po sobie jakichś śladów i to, co sprzyja w otoczeniu aktywności twórczej, jest przez niego szczególnie wysoko cenione, a więc wartościowe”⁸. Zaprezentowany powyżej cytat wskazuje na pewien wymiar twórczości, który nadaje człowiekowi pewną nieśmiertelność, a jego twórczym czynom w przekształcaniu, ubogacaniu świata, przydziela wymiar monumentu budowanego swojej osobie.

Według Stanisława Kowalczyka, będącego wybitnym przedstawicielem polskiej myśli personalistycznej i filozofii kultury, człowiek przyjmując postawę twórcy, uczestniczy w kulturze, w niej wypowiada się cała struktura jego osoby, ona afirmuje godność człowieka, jego osobową wartość. Kultura stworzona przez człowieka, rozwija jego osobowe człowieczeństwo. W czasach współczesnych, zaprzecza się personalistycznej wizji kultury, co koreluje z ekonomizmem, konsumpcjonizmem, innymi formami zwyrodnienia kultury (kultura dobrobytu, luksusu)⁹. Tymczasem człowiek marnujący czas na rzeczy bezwartościowe (o czym mówił Roman Ingarden), zaprzecza swojej wartości, degraduje swoją wartość. Tylko twórczość, realizacja dobra, prawdy, piękna, daje człowiekowi wolność, spełnienie, harmonię i dojrzałość¹⁰.

⁵ B. Gacka, *Personalizm amerykański*, Lublin 1996, s. 83.

⁶ Zob. tamże, s. 150.

⁷ Zob. T. Gadacz, *Wychowanie do wolności*, w: F. Adamski (red.), *Poza kryzysem tożsamości...*, s. 99.

⁸ Z. Ratajczak, *Wprowadzenie człowieka w świat wartości. Szanse rozwoju i źródło frustracji*, w: K. Olbrycht (red.), *Edukacja aksjologiczna. Wymiary. Kierunki. Uwarunkowania*, t. 1, Katowice 1994, s. 48.

⁹ Zob. S. Kowalczyk, *Filozofia kultury. Próba personalistycznego ujęcia problematyki*, Lublin 1997, s. 94-96.

¹⁰ Zob. tamże, s. 116.

OSOBOWA KREATYWNÓŚĆ A BEZ-OSOBOWE DAŻENIE DO POSIADANIA

Wymiarem życia osobowego ujmowanego w filozofii personalistycznej, która w pełni podkreśla podmiotowość, godność, wolność, rozumność, transcendentne zwrócenie się wobec Absolutu, a także pozostałe atrybuty osoby człowieka, jest również jej kreatywność, twórczość, którą można nazywać swoistą twórczością osobową, twórczością osoby, życiem osobowym w twórczości i poprzez twórczość, w imię samorealizacji, osiągnięcia pełni człowieczeństwa. Kreatywność ta stanowi nieodzowny element ludzkiego powołania, życia, pracy, jego pełnię, wyraz jego sensu i wartości. Tylko poprzez twórczość, świadomość kreacji czegoś nowego i własnego autorstwa, wypływającego z głębi osoby, u człowieka rodzi się poczucie spełnienia, sensu życia i wewnętrznego szczęścia, wewnętrznej harmonii.

W opozycji do postawy twórczej znajduje się postawa konsumpcjonizmu, naznaczonego bezsenssem, bezwartościowością życia, brakiem logosu, które rodzi bezsilność, zagubienie. W obecnej dobie uwidaczniają się postawy skrajnego konsumpcjonizmu, materializmu, lansowanego przez kolorowe media, telewizję, prasę brukową i młodzieżową. Jest to zjawisko, które w sposób oczywisty w negatywny sposób dotyka młodzież, będącą w okresie poszukiwania własnej tożsamości, własnego miejsca w świecie, kształtowania w imię przysługującej każdemu człowiekowi autonomii i wolności, własnej hierarchii wartości, własnego światopoglądu, poszukiwania sensu życia. Nadmierne podkreślanie wartości przyjemnościowych, materialnych, hedonistycznych, promowanie wzorów postępowania bądź życia opartych na podążaniu ku posiadaniu jest toksyczne dla ludzkiej osoby, dla jej rozwoju. Życie oparte na przeświadczeniu i sposobie myślenia, gdzie jedynym celem jest bogacenie się i budowanie pewnej fasady człowieczeństwa poprzez lansowanie się w imię mody, „szpanowania”, dobrobytu jest źródłem pustoszenia wnętrza człowieka, elementem zastępczym dla właściwie ujmowanego poszukiwania sensu życia w imię personalizacji¹¹, urzeczywistnienia wartości, samorealizacji poprzez twórczość. Jest to postawa nie „być”, lecz „mieć”. Można rzec nawet bardziej dosadnie: konsumpcjonizm ma tak bardzo toksyczny wpływ na osobowy wymiar ludzkiej egzystencji, że stanowiąc *quasi-sens* życia, niszczy, przysłania i degraduje ten właściwy, dewaluując również samego człowieka. Zjawisko to jest mocno zauważalne w dobie licznych galerii handlowych, gdzie grupy młodzieży spędzają całe godziny w poszukiwaniu celu danego dnia, tygodnia, w aspekcie zakupienia czegoś, co dostarczy im podniecia i przyjemności na jakiś z reguły krótki fragment życia, kilka dni, kilka tygodni (do następnych zakupów), dowartościowując ich w aspekcie bycia „na topie”. Wkraczamy tutaj w pewien zakres analizy częstego w obecnych czasach zakupoholizmu, którego genezy

¹¹ Zob. M. Dziewiecki, *Osoba i wychowanie. Pedagogika personalistyczna w praktyce*, Kraków 2003, s. 22.

należy poszukiwać właśnie w konsumpcjonizmie, materializmie, a także w zakresie treści dotyczących patologicznych zachowań tzw. galerianek, których głównym celem życia są właśnie dobra materialne za wszelką cenę.

W artykule tym postaram się dokonać zestawienia oraz porównania dwóch skrajnie odmiennych postaw: pierwszej – personalistycznej osobowej kreatywności/twórczości jako wyrazu poszukiwania i odnajdywania głębokiego sensu życia, jego logosu, intencjonalnego zwrócenia się wobec obiektywnych i uniwersalnych wartości w imię urzeczywistnienia Dobra, Piękna i Prawdy. W tym przypadku wartością tą jest zjawisko tworzenia, kreacji, która wypływa z osobowego życia człowieka, z głębi jego duszy, jego osoby i osobowości, rozumianej w sposób personalistyczny, holistyczny, integralny. Kreatywność ta jest celem i sensem życia, jego wypełnieniem, jego wyznacznikiem i atrybutem, czymś, co w oczywisty sposób nadaje pozytywny ton ludzkiej egzystencji, ubogacając wnętrze człowieka, dając poczucie spełnienia, samorealizacji, szczęścia i spełnienia. Postawą przeciwną jest właśnie materializm, konsumpcjonizm, w gruncie rzeczy niedorzeczne poszukiwanie *quasi*-sensu życia w posiadaniu, bogactwie, dobrobycie, powierzchownej satysfakcji ze zdobyczy materialnej, co w konsekwencji rodzi poczucie bezsensu i rozpacz. W takiej fasadzie (na początku wygodnej i przyjemnej) ludzkiego życia i działania rodzi się bezsens, a sama postawa materialistyczna w konsekwencji rujnuje samego człowieka, rodząc załamanie, rozpacz, negatywny bilans życia, nęłogi i bezsilność, prowadząc do załamań, samobójstw. Fasada ta stanowi dowartościowanie siebie w posiadaniu, w lansowaniu, a nie samourzeczywistnianiu swojej osoby w imię transcendentnego zwrócenia się wobec Absolutu, wypełnienia i realizacji własnego powołania poprzez twórczość osobową. Często jednak potrzeba posiadania wygrywa z postawą tworzenia, co na dłuższą metę jest szkodliwe dla rozwoju człowieka, jak również dla jego wspólnoty i całego społeczeństwa.

Ukształtowanie u młodzieży właściwej postawy życiowej, która będzie oparta na podkreślaniu wartości tworzenia, a nie konsumpcji, uzależnione jest od właściwego procesu wychowawczego, skierowanego wobec wychowanka. Według Małgorzaty Malickiej, piszącej o pedagogice Sergiusza Hessena: „wychowanie, rozumiane jako kształcenie osobowości, posługuje się więc środkami wewnętrznej atrakcji, wzbudza w uczniach miłość wartości dla samych wartości i w ten sposób wyzwala w nich dążenie do twórczości własnej”¹².

Fundamentalną tezą niniejszego artykułu jest wskazanie, że twórczość człowieka jako element czy też fundament jego życia to kwintesencja jego bytowania, swo-

¹² M. Malicka, *Sergiusza Hessena pedagogicznej doktryny aspekty personalistyczne*, w: F. Adamski (red.), *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, Kraków 1999, s. 250.

isty wyraz człowieczeństwa, pomnik jego osobowego działania, osobowego *actus personae*¹³, źródło szczęścia i harmonii, wewnętrznego spełnienia. Twórczość to warunek i wyznacznik sensu życia, wartość sama w sobie. Twórczość zmierzająca ku Dobru i Pięknu w imię uniwersalnej Prawdy, ku Świętości, jest ważnym składnikiem osobowego życia człowieka, będąc w głębokiej opozycji wobec bezwzględnego dążenia do posiadania, dobrobytu, bogactwa i konsumpcji.

Kończąc rozważania w tej części artykułu, należy przedstawić cytat Stanisława Michałowskiego, który w sposób interesujący definiuje twórczość człowieka. Według niego: „zdolność tworzenia nie jest kwestią zaskakujących nowych idei. Jest to odwaga w działaniu. Działanie sensowne to nie wydajność naszej pracy, ale bycie w zgodzie z zasadami samego życia. Zdolność tworzenia i właściwe działanie zależą od głębokich struktur wewnętrznych, w których jest duch ludzki. Jak kieruje nami refleksja, takim staje się nasze działanie – sensownym lub nieznaczącym, radosnym lub posępnym. Z nadzieją i odwagą musimy postępować tak, by nasze działania były harmonijne i pełne radości życia”¹⁴. Powyższy cytat w pełni wskazuje na piękno twórczości w jej osobowym, płynącym z ducha wymiarze, dla rozwoju człowieka w imię przyjętych wartości.

MASS MEDIA JAKO ŹRÓDŁO POSTAWY KONSUMPCJONIZMU WŚRÓD MŁODZIEŻY

Pisząc o postawie posiadania, będącej w głębokiej opozycji wobec postawy tworzenia, należy zaznaczyć, że w dużej mierze za kształtowanie takiej właśnie postawy odpowiadają mass media: pisma młodzieżowe, strony internetowe, programy telewizyjne lekceważące nadrzędne wartości. Za sprawą niektórych mediów, nadrzędne wartości z funkcji pewnego drogowskazu są degradowane i przyjmują w świadomości – pozostającego pod ich wpływem – człowieka formę nie tylko czegoś niewygodnego w realizacji, nasiąkniętego trudem i wysiłkiem pracy nad sobą, trudem w imię dobra, szczęścia i harmonii, ale wręcz niemodnego, śmiesznego, nudnego i wręcz żałosnego. Jedną z tych wartości jest właśnie twórcze życie, które przegrywa w rywalizacji z łatwą, podniecającą, kolorową i przyjemną postawą wygodnictwa, komfortu, konsumpcji, lansowania trendów mody, posiadania i bycia nie osobą, tylko bycia po prostu (przepraszam za kolokwializm) „cool” i „na topie”. Wspomniane nihilizowanie człowieka degraduje jego osobowe wnętrze, wypaczając jego postrzeganie samego siebie, jego poczucie wartości, jego percepcję rzeczywistości, Boga, drugiego człowieka. Postawa posiadania zawęża horyzonty myślowe do zaspokajania swoich wygórowanych zachcianek, potrzeb niższego rzędu, *quasi*-realizacji siebie

¹³ Zob. A. Rynio, *Integralne wychowanie...*, s. 40.

¹⁴ S. Michałowski, *W stronę pedagogiki integralnej*, w: F. Adamski (red.), *Poza kryzysem tożsamości...*, s. 153.

poprzez posiadanie, dobrobyt, zamożność, bogacenie się, a nie „bycie” w imię twórczenia, autorstwa, samorealizacji. Lansowany przez media sposób bycia („nie-bycia” w imię posiadania i dla posiadania) degradowuje również cechę wspólnotowości człowieka, społecznej solidarności, przyczyniając się do zazdrości i zawiści, zaniku empatii, degradacji postaw prospołecznych, zaprzepaszczenia wrażliwości społecznej, altruizmu, solidarności i bezinteresowności realizowanej w imię niesienia pomocy bliźniemu. Konsumpcjonizm sprzyja podważaniu godności człowieka, który nie dorównując poziomem zamożności, jest pozbawiany należytego mu niezbywalnego szacunku, równorzędnej wartości w wolności i podmiotowości.

Tak zwane kolorowe media, które lansują określony styl życia, posługując się przedstawianiem i popularyzowaniem gwiazd filmu, muzyki pop, rock, nihilizują pewien właściwy wymiar pracy, podkreślając tylko sferę mody i dobrobytu, pieniędzy i zarobku. Poprzez stosowanie mechanizmów manipulacyjnych, kształtują sposób postrzegania świata przez potencjalnego czytelnika, zubożają jego horyzonty myślowe, zniekształcają wynik percepcji samego siebie i otaczającej rzeczywistości. O zjawisku negatywnego wpływu czasopism młodzieżowych na młodego człowieka pisze m.in. Ewa Bobrowska¹⁵, która wskazuje na fakt, że współczesne media propagują obraz prymitywnej kultury i niewłaściwego obrazu rzeczywistości, miano wartości przydzielając tylko pieniądзом i dobrom materialnym, modzie, urodzie, przyjemnościom, sile fizycznej, sławie, wartościom hedonistycznym, prezentując reklamę dóbr materialnych. Czasopisma te prezentują treści dotyczące muzyki młodzieżowej, filmu, plotek o gwiazdach, porad na temat mody, dojrzewania seksualnego, a sam sposób, w jaki to czynią stoi w głębokiej opozycji wobec właściwych wartości w imię ich urzeczywistnienia, afirmacji i akceptacji chociażby w imię twórczości. Choć te treści dotyczą muzyki i filmu (wydawać by się mogło, że są to formy twórczości), w rzeczywistości często z twórczością wysoko cenioną nie mają nic wspólnego, oscylując wokół mody, pop-kultury, kultury prymitywnej, niskiej. Czasopisma młodzieżowe propagują bezkrytycznie wartości hedonistyczne, materialne, konsumpcyjne, po prostu wartości niskie lub antywartości. Fakt ten niweczy starania pedagogów i wychowawców o wskrzeszanie w wychowanku postawy twórczości. Widoczny jest w nich trend ku zaspokajaniu mentalności „rozpieszczonego dziecka”, negując zasadność pracy nad sobą, samowychowania, samorealizacji, przekraczania samego siebie¹⁶.

¹⁵ Zob. E. Bobrowska, *Nowe pisma młodzieżowe a wychowanie*, w: F. Adamski (red.), *Wychowanie na rozdrożu...*, s. 67-73.

¹⁶ Zob. A.J. Sowiński, dz. cyt., s. 215; P.T. Nowakowski, *Modele człowieka propagowane w wybranych czasopismach młodzieżowych. Analiza antropologiczno-etyczna*, Tychy 2004, s. 218-220.

DOJRZAŁOŚĆ AKSJOLOGICZNA JAKO CZYNNIK OSOBOWEJ TWÓRCZOŚCI

Istotnym wymiarem osobowej twórczości jest dojrzałość aksjologiczna, oparta na wolnym wyborze dobra oraz innych wartości, w imię ich realizacji w życiu, co prowadzi do samorealizacji, samourzeczywistnienia. Zatem dojrzałości aksjologicznej będzie poświęcona niniejsza część artykułu.

Istotnym wymiarem dojrzałości osobowej człowieka jest dojrzałość w sferze psychiczno-duchowej, która wymaga potwierdzenia i ukonstytuowania w stosownych działaniach inicjowanych przez samą jednostkę (m.in. inicjowanie tworzenia osobowego dzieła, aktu twórczości). Dojrzałość psychiczno-duchowa zawiera w swojej strukturze dojrzałość intelektualną, emocjonalną oraz aksjologiczną, która jest swoistego rodzaju sprawnością w urzeczywistnianiu, w realizacji wartości w życiu przez człowieka, nadając mu osobowy wymiar, ukierunkowując go do wewnętrznej spełnienia, samourzeczywistnienia. Dojrzałość aksjologiczna wyraża się poprzez sferę poznawczą, emocjonalną, wolitywną oraz w imię podjętych decyzji, jest również związana z kreatywnością, osobową twórczością człowieka. Na drodze osiągnięcia dojrzałości aksjologicznej, podmiot otwiera się wobec wartości w momencie wyzwolenia z ograniczeń (np. materializmu, konsumpcjonizmu, chęci posiadania, bogacenia się), osiągając predyspozycje do dalszego wyzwalać się w ramach wewnętrznej wolności (poszukiwanie wyzwolenia w twórczości w celu odnalezienia sensu osobowego życia, logosu). Dojrzałość aksjologiczna to swoista umiejętność właściwego hierarchizowania wartości (twórczość ponad dobrobyt materialny, wartości estetyczne/duchowe ponad wartości materialne) w pełnej wobec nich wierności, szacunku, afirmacji i w pełnym uznaniu ich zasadności. Dojrzałość aksjologiczna wyznaczana jest ostatecznie przez wolność wewnętrzną, która wyraża się w fakcie, że czynniki zewnętrzne nie degradują człowieka, nie podporządkowują go sobie, dając mu możliwość wolnego wyboru dobra. O dojrzałości aksjologicznej, opisanej powyżej, pisze m.in. Adam Węgrzecki¹⁷.

Należy tutaj również zasygnalizować pojęcie kultury aksjologicznej, o której pisze Maria Gołaszewska, interpretowanej jako poziom przyjęcia i uznania wartości przez daną osobę lub grupę osób, na który z kolei wpływa wrażliwość aksjologiczna, czyli wrażliwość człowieka na daną kategorię wartości, co przyczynia się do ich internalizacji i urzeczywistnienia w życiu. W przypadku tworzenia dzieła intelektualnego bądź estetycznego istotną rolę odgrywa zatem wrażliwość na wartości poznawcze, rozumiane jako poszukiwanie pełnej prawdy o otaczającej rzeczywistości, a także w szczególności wartości estetyczne, związane z uniwersalnym pięknem.

¹⁷ Zob. A. Węgrzecki, *Wolność jako podstawa dojrzałości aksjologicznej*, w: K. Olbrycht (red.), dz. cyt., s. 19-24.

nem, gdzie kalotropizm jest dyspozycją do spontanicznego dążenia ku percepcji i tworzenia piękna przez człowieka¹⁸.

KONCEPCJA CZŁOWIEKA JAKO SAMOKSZTAŁTUJĄCEGO BYTU

Posłużę się tutaj schematem personalistycznie ujmowanego bytowania osoby, który nawiązuje do koncepcji człowieka jako *ens per se*, czyli bytu, który sam siebie kształtuje poprzez m.in. akt kreacji i twórczości (adaptacja do problematyki niniejszego artykułu) w ramach realizacji postawy proaksjologicznej, przekazywania swojego osobowego pierwiastka w akcie tworzenia, w ramach realizacji siebie poprzez piękne życie. Koncepcja ta, o czym pisze Maria Gołaszewska, oznacza kształtowanie swojej osoby w pełni osobowej egzystencji człowieka¹⁹. Dodajmy jeszcze do zaproponowanego schematu dodatkowe elementy, określające w sposób personalistyczny strukturę człowieka jako bytu osobowego, mając na uwadze fakt, że zaproponowana koncepcja wiąże się z podkreślanymi przez filozofię personalistyczną atrybutami osobowymi człowieka²⁰. Jednostka ludzka, stworzona na obraz i podobieństwo Boga, przez samego Boga, posiada wysoki poziom osobowej godności, podmiotowości, współuczestnicząc w dziele stworzenia, kreacji, wypełniając wolę Boga, spełniając samego siebie, realizując własne powołanie. Człowiek poprzez transcendentne zwrócenie się wobec Absolutu, poszukuje dopełnienia i ukonstytuowania w Absolutcie, przy czym wspomniana osobowa transcendencja dokonuje się w imię i poprzez samourzeczywistnienie, realizowanie własnej osobowej twórczości. Człowiek tworząc dzieło dobre, piękne i wartościowe przekazuje pewien pierwiastek siebie samego, swojej całościowo postrzeganej i ujmowanej osobowości, tworzy kulturę, która z kolei w imię swoistego sprzężenia zwrotnego kształtuje samego człowieka, jego poziom kulturowy, poszerza jego horyzonty myślowe, ubogaca wrażliwość estetyczną, duchową, intelektualną, poznawczą, daje poczucie spełnienia, harmonii w dobru i pięknie, poczucie szczęścia²¹.

Człowiek tworząc, a w twórczości dostrzegając wyznaczony przez siebie sens życia, urzeczywistnia w uświęcającym czynie tworzenia wartości najwyższe, samourzeczywistniając siebie, dążąc do wewnętrznego spełnienia. Człowiek w akcie kreacji znajduje sens swojego życia, napełniając go pięknem i prawdą oraz dobrem, znajduje logos egzystencji, kwintesencję swojego człowieczeństwa, poczucie swojej wartości, celebryje własną podmiotowość, a realizując powołanie, osiąga pierwiastka szczę-

¹⁸ Zob. M. Gołaszewska, *Wrażliwość estetyczna. Szkic z pogranicza antropologii filozoficznej, aksjologii ogólnej i teorii wychowania*, w: K. Olbrycht (red.), dz. cyt., s. 26-29, 32.

¹⁹ Zob. tamże, s. 25.

²⁰ Zob. więcej w: Cz.S. Bartnik, *Personalizm*, Lublin 1995.

²¹ Zob. więcej w: S. Kowalczyk, dz. cyt.; A. Rynio, *Integralne wychowanie...*

ścia, wewnętrznego spełnienia i wewnętrznej harmonii. Dokonując czynu kreacji w imię twórczości, człowiek kreuje własne osobowe oblicze, realizuje proces samowychowania, dążąc do osiągnięcia wysokiego poziomu szczęścia, podmiotowości, osobowej dojrzałości. W imię twórczości, człowiek podąża ku pełni osobowego człowieczeństwa, kreując właściwy wymiar własnego bytowania, co ma bezdyskusyjnie pozytywny wpływ na kształt jego osobowego życia. Całokształt ludzkiej twórczości rozgrywa się w atmosferze realizacji uniwersalnych wartości: Dobra, Piękna, Prawdy, ku wieczności, zbawieniu i świętości, w imię otrzymania nagrody w niebie, ku spotkaniu z Bogiem-Stwórcą. Twórczość jest wyrazem osobowej transcendencji wobec Boga, w akcie realizacji czynu moralnie dobrego, którym jest właśnie tworzenie²².

W imię osobowej twórczości, człowiek realizuje własną podmiotowość, będąc podmiotem tworzenia, autorem, twórcą nadającym określony wymiar, treść i formę przedmiotowi tworzenia, swojemu osobowemu dziełu, ubogacając przez to również własne wnętrze. Przyjmując postawę twórczą, człowiek osiąga podmiotowość finalną, według Teresy Kukołowicz i Ewy Całki, rozumianą jako owoc osobowego życia, pracy, właśnie twórczości, w aspekcie realizacji siebie poprzez urzeczywistnianie wartości, samorealizację, samowychowanie²³. Poprzez twórczość, podmiot realizuje swoją osobową godność, partycypując w dziele Stwórcy. Twórczość to realizacja również własnej wolności, podejmowanie, w ramach wolnego wyboru, aktywności tworzenia ku urzeczywistnieniu nie tylko dzieła, lecz również uszlachetnianiu własnej osoby. Samo tworzenie jest nacechowane zatem podmiotowością, godnością i wolnością człowieka.

W akcie tworzenia, człowiek konstytuuje też cechę wspólnotowości, tworząc dla dobra indywidualnego, jak i zbiorowego, dobra wspólnego, wspólnotowego, dla obecnie żyjących i przyszłych pokoleń, realizując ideę miłości i solidarności oraz odpowiedzialności za drugiego człowieka w swym twórczym wymiarze egzystencji²⁴. W samej postawie prospołecznej, wyrażającej się w „być”, a nie „mieć”, urzeczywistnia się osobowe człowieczeństwo podmiotu, jego społeczny charakter, jego godność i wartość, o czym pisze Jerzy Bagrowicz²⁵. W akcie tworzenia urzeczywistnia się również ludzka rozumność, ważny osobowy atrybut człowieka, w ramach którego przekazuje on swój geniusz, swój intelekt, swoją wiedzę w ramach urzeczywistnienia w życiu wartości poznawczych²⁶.

²² Zob. A. Rynio, *Integralne wychowanie...*, s. 21-61.

²³ Zob. T. Kukołowicz, E. Całka, *Podmiotowość wychowanka*, w: F. Adamski (red.), *Poza kryzysem tożsamości...*, s. 84.

²⁴ Zob. J. Majka, *Filozofia społeczna*, Wrocław 1982, s. 117-364.

²⁵ Zob. J. Bagrowicz, *Godność osoby fundamentem wychowania*, w: F. Adamski (red.), *Wychowanie osobowe*, Kraków 2011, s. 126.

²⁶ Zob. m.in. M. Gołaszewska, dz. cyt., s. 27-29.

Wspomniana struktura ludzkiego bytowania, realizowanego w imię twórczości i poprzez twórczość, jest przeciwstawna postawie bylejakości²⁷, łatwiznie życia, która łączy się z bezsenssem, brakiem wewnętrznego szczęścia, rozpaczą, w końcu prowadząc do czynów samobójczych. Samą istotą tworzenia piękna w osobowym dziele jest fakt, że staje się ono nieodzownym składnikiem ludzkiej osobowości w trakcie obcowania człowieka z wartościami estetycznymi²⁸, co uzbraja człowieka do walki z czynnikami zubożającymi i degradującymi jego piękno osobowości.

Poczucie sensu życia jest ważnym czynnikiem terapeutycznym w logoterapii i analizie egzystencjalnej²⁹, a właśnie poczucie twórczości, twórczość osobowa człowieka, jest ważnym składnikiem wspomnianego sensu życia, czymś, co ten sens życia nadaje i ukazuje.

Pojęcie twórczości było szeroko rozpowszechnione w filozofii personalistycznej. Przykładem może być tutaj już personalizm francuski Emanuela Mouniera. Ten wybitny przedstawiciel i prekursor myśli personalistycznej w Europie, źródłowo czerpiący z filozofii Fichtego, Schellinga, Blondela, Goethego, dokonał swoistej rewaloryzacji czynu osoby człowieka, analizując problem jego aktywności i twórczości jako konstytuujący go element. Według Mouniera, człowiek realizuje swoją osobową egzystencję właśnie poprzez działanie, twórczą inicjatywę. Ważny jest transcendentny wymiar twórczości osoby człowieka w imię zwrócenia się wobec samego Absolutu, ku samodoskonaleniu swojej osoby. Mounier wyróżnia pięć form działania, wśród których znajduje się m.in. kształtowanie stanu wartości, kontemplacja wartości. Zdaniem Mouniera, działanie to konsekwencja aktu stwórczego, a jego treścią jest sam wymiar człowieczeństwa osoby ludzkiej. Osoba ludzka w myśl tej filozofii jest bytem i działaniem, również twórczym³⁰.

TWÓRCZOŚĆ OSOBY A JEJ UDZIAŁ W KULTURZE

Ważnym elementem, o którym należy wspomnieć w tym miejscu, jest korelacja występująca pomiędzy twórczością osoby ludzkiej a udziałem osoby w kulturze, jak też wpływ samej kultury na człowieka oraz człowieka na kulturę w perspektywie przyjmowania i realizacji postawy twórczej, urzeczywistniającej się w tworze-

²⁷ O zjawisku bylejakości, podążaniu na łatwiznę w życiu, pogrążając się w bezsensie, konformizmie, prezentując postawę nie mającą nic wspólnego z życiem twórczym, życiem osobowym, wielokrotnie mówił i pisał Prymas Tysiąclecia, kard. Stefan Wyszyński; zob. m.in. A. Rynio, *Wychowanie młodzieży w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Lublin 2001.

²⁸ Zob. M. Gołaszewska, dz. cyt., s. 32-34.

²⁹ Zob. K. Popielski, *Logoteoria i logoterapia w kontekście psychologii współczesnej*, w: K. Popielski (red.), *Człowiek – pytanie otwarte*, Lublin 1984, s. 27-76; M.S. Wolicki, *Wybrane problemy współczesnej psychologii*, Stalowa Wola 2008, s. 44-45.

³⁰ Zob. Cz.S. Bartnik, dz. cyt., s. 137-138.

niu osobowego dzieła. Na wstępie należy zaznaczyć, że człowiek jako istota o społecznym wymiarze, jest zarówno podmiotem, jak i przedmiotem kultury ujmowanej w sposób wieloaspektowy, której ważnym elementem (aspektem) jest również sama religia (religia chrześcijańska, katolicka, ujmowana jako religia autentyczna). Człowiek to podmiot, który wyraża się oraz odnajduje potwierdzenie własnej egzystencji właśnie w kulturze – kulturze, która kształtuje jego osobowe oblicze. Jest on twórcą kultury, a dokonując jej tworzenia poprzez własną aktywność staje się również celem kultury. Jego wszechstronny, integralny rozwój i samorealizacja jest swoistym celem życia w kulturze. Jan Paweł II wyróżnia kulturę miłości i pracy (jej formą jest również twórczość), samej kulturze przydzielając miano właściwego kształtu ludzkiego życia, jego istnienia i bytowania, przyczyniającego się do zaistnienia prawdziwie osobowego wymiaru ludzkiej egzystencji ku pełni osobowego człowieczeństwa. Przez kulturę, rozumianą w sposób statyczny i dynamiczny, zawierającą pierwiastek zarówno duchowy, jak i materialny, człowiek realizując transcendentną relację do Boga, innych osób, otaczającej rzeczywistości, wyraża sam siebie, ubogaca swoje wnętrze, a w samej kulturze wyraża się również sam Bóg (kultura wzbogacona wiarą)³¹.

Pisząc o udziale człowieka w kulturze oraz wpływie kultury na niego samego należy wskazać terapeutyczny wpływ kultury na jego osobę (kulturoterapia). Kultura, według Danuty Zalewskiej, spełnia funkcję terapeutyczną i osobotwórczą, przy wskazaniu, że sama kreatywność człowieka jest składnikiem kulturotwórczym. Kulturoterapia jest definiowana jako składnik procesu wychowawczego, który jest organizowany poprzez uczestnictwo podmiotu wychowywanego w kulturze, w dobroku ludzkiej cywilizacji, w jego osobowych wytworach. Najważniejszym celem wspomnianego procesu jest wspomaganie integralnego rozwoju osobowości wychowanka, rozwoju, który jest krystalizowany poprzez udział i doświadczanie wartości będących elementem kultury. Kulturoterapia to szczególnie wymiar edukacji aksjologicznej, ponieważ sama kultura jest konstytuowana właśnie na wartościach uniwersalnych. Uczestnictwo w kulturze wymaga pełnego zaangażowania osoby, zaangażowania w empatii, poprzez zdolności twórcze i wrażliwość estetyczną, a zaangażowanie to wyraża się właśnie w twórczości ubogacającej wnętrze człowieka. Kulturoterapia i edukacja aksjologiczna to proces, który opiera się na zasadzie, że wartości są swoistym wyznacznikiem działalności osobowej człowieka. Ważne jest zatem uczenie się wartości, definiowane jako uwrażliwienie na ich sens i pozytywny wymiar, poznanie ich, które prowadzi do urzeczenia się ich pięknem i uznania ich za swoje. Edukacja aksjologiczna to proces, który opiera się na aan-

³¹ Zob. A. Rynio, *Integralne wychowanie...*, s. 73-82.

gażowaniu emocjonalnym, na indywidualnym i osobotwórczym przeżywaniu kultury i wartości uniwersalnych³².

Środowiskiem wychowawczym, które kształtuje u dziecka postawę twórczą, postawę uczestnictwa w kulturze, jest rodzina artystyczna; przekazuje ona dziecku ideę szacunku wobec kultury, twórczości, uwrażliwiając go na te ważne składniki ludzkiego życia o osobowym wymiarze. Według Marii Jabłońskiej, artystów i amatorów, którzy urzeczywistniają w swoim życiu wartości artystycznego tworzenia, wartości estetyczne, różni tylko pewien poziom artystycznej wypowiedzi, rodzaj używanych środków artystycznego przekazu. Łączy ich natomiast ta sama silna wewnętrzna potrzeba tworzenia, kreacji, nadania kształtu i wyrazu swoim wyobrażonym ideom, swoim przeżyciom wewnętrznym w osobowym dziele tworzenia. Ważna jest dla nich potrzeba doświadczania i urzeczywistnienia wartości sztuki, wartości dzieła osobowej kreacji, twórczości człowieka, w imię poszukiwania i dostrzeżenia sensu osobowej egzystencji, ujmowanej w sposób personalistyczny. Istotnym składnikiem jest dążenie do pełni osobowej egzystencji, w imię aktywnego uczestnictwa w kulturze, samopełnienia, samorealizacji³³.

Sama twórczość osobowa, według Urszuli Morszczyńskiej, przekłada się na aksjologiczne aspekty twórczości i jej odbioru, do których zaliczamy fakt, że przeżycie estetyczne w obcowaniu z przedmiotem sztuki wymaga aktywności podmiotu, aktywności prowadzącej do percepcji dzieła. Przeżycie estetyczne zawsze wiąże się z integracją poznania zarówno w aspekcie zmysłowo-intelektualnym, jak i emocjonalnym. Dzieło wymaga od odbiorcy trudu poznania, współudziału w jego percepcji, tworzeniu, konstytuowaniu, konkretyzacji. Ważna jest tutaj zasada, że przedmiot estetyczny nie może w pełni zaistnieć bez aktywności poznającego, afirmującego jego piękno, jego wartość. Wspomniana interakcja pomiędzy dziełem osobowej twórczości a jego odbiorcą, jest powszechna u dzieci, w późniejszych latach życia, niestety zanika, jednak zawsze przyczynia się do ubogacenia osobowego wnętrza człowieka, ku jego dojrzałości twórczej, dojrzałości osobowej³⁴.

Konkludując rozważania dotyczące udziału człowieka w kulturze, jego postawy tworzenia, będącej w opozycji do postawy konsumpcjonizmu, należy przytoczyć cytaty Stanisława Kowalczyka, który opisując nauczanie Jana Pawła II stwierdza,

³² Zob. D. Zalewska, *Kulturoterapia jako edukacja aksjologiczna*, w: K. Olbrycht (red.), dz. cyt., s. 87-95.

³³ Zob. M. Jabłońska, *Doświadczanie wartości w rodzinach artystycznych*, w: K. Olbrycht (red.), dz. cyt., s. 121-122.

³⁴ Zob. U. Morszczyńska, *Aksjologiczne aspekty twórczości plastycznej ucznia młodszego*, w: K. Olbrycht (red.), dz. cyt., s. 128-135.

że: „człowiek jest twórcą kultury poprzez swoją bytowość, dlatego jego «być» jest bardziej istotne dla kultury od tego, co człowiek posiada. Właściwy model kultury wymaga więc uznania prymatu istnienia przed posiadaniem, priorytetu wartości duchowych przed materialnymi i biologicznymi”³⁵. Zaprezentowany cytat dowodzi tezy niniejszego artykułu o ważności postawy tworzenia, urzeczywistniania wartości, w opozycji do materializmu i konsumpcji.

ZAKOŃCZENIE

Kończąc rozważania na temat dwóch skrajnie odmiennych postaw: konsumpcjonizmu, materializmu oraz twórczości w osobowym wymiarze egzystencji, należy zwrócić uwagę na rolę pedagoga/wychowawcy, który powinien wskrzesić w wychowanku wrażliwość na wartości, na twórczy wymiar życia. Ważne jest przeciwstawienie się lansowanej w obecnych czasach modzie na dobrobyt, na dążenie do zaspokojenia pragnienia posiadania. Kompetentny pedagog winien być drogowskazem dla młodzieży, wprowadzając ją w świat wartości wyższych, ukazując bogate i piękne horyzonty sensu życia, logosu, poszukiwania sensu w tworzeniu, w imię personalizacji, ku samowychowaniu i samorealizacji.

BIBLIOGRAFIA

- Bagrowicz J., *Godność osoby fundamentem wychowania*, w: F. Adamski (red.), *Wychowanie osobowe*, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2011, s. 97-131.
- Bartnik Cz.S., *Personalizm*, Oficyna Wydawnicza Czas, Lublin 1995.
- Bobrowska E., *Nowe pisma młodzieżowe a wychowanie*, w: F. Adamski (red.), *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999, s. 67-73.
- Dziewiecki M., *Osoba i wychowanie. Pedagogika personalistyczna w praktyce*, Wydawnictwo Rubikon, Kraków 2003.
- Gacka B., *Personalizm amerykański*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1996.
- Gadacz T., *Wychowanie do wolności*, w: F. Adamski (red.), *Poza kryzysem tożsamości. W kierunku pedagogiki personalistycznej*, Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 1993, s. 97-108.
- Gołaszewska M., *Wrażliwość estetyczna. Szkic z pogranicza antropologii filozoficznej, aksjologii ogólnej i teorii wychowania*, w: K. Olbrycht (red.), *Edukacja aksjologiczna. Wymiary. Kierunki. Uwarunkowania*, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1994, s. 25-35.

³⁵ S. Kowalczyk, dz. cyt., s. 194.

- Jabłońska M., *Doświadczenie wartości w rodzinach artystycznych*, w: K. Olbrycht (red.), *Edukacja aksjologiczna. Wymiary. Kierunki. Uwarunkowania*, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1994, s. 121-127.
- Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Przemówienie w UNESCO. Paryż 2 VI 1980*, w: M. Radwan, S. Wylęzek, T. Gorzkula (red.), *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, Redakcja Wydawnictw KUL, Rzym – Lublin 1988, s. 51-68.
- Kowalczyk S., *Filozofia kultury. Próba personalistycznego ujęcia problematyki*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1997.
- Kukołowicz T., Całka E., *Podmiotowość wychowanka*, w: F. Adamski (red.), *Poza kryzysem tożsamości. W kierunku pedagogiki personalistycznej*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 1993, s. 81-87.
- Majka J., *Filozofia społeczna*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1982.
- Malicka M., *Sergiusza Hessena pedagogicznej doktryny aspekty personalistyczne*, w: F. Adamski (red.), *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999, s. 245-251.
- Marcel G., *Być i mieć*, przekł. D. Eska, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1998.
- Michałowski S., *W stronę pedagogiki integralnej*, w: F. Adamski (red.), *Poza kryzysem tożsamości. W kierunku pedagogiki personalistycznej*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 1993, s. 147-156.
- Morszczyńska U., *Aksjologiczne aspekty twórczości plastycznej ucznia młodszego*, w: K. Olbrycht (red.), *Edukacja aksjologiczna. Wymiary. Kierunki. Uwarunkowania*, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1994, s. 128-135.
- Nowakowski P.T., *Modele człowieka propagowane w wybranych czasopismach młodzieżowych. Analiza antropologiczno-etyczna*, Maternus Media, Tychy 2004.
- Popielski K., *Logoteoria i logoterapia w kontekście psychologii współczesnej*, w: K. Popielski (red.), *Człowiek – pytanie otwarte*, Wydawnictwo KUL, Lublin 1984, s. 27-76.
- Ratajczak Z., *Wprowadzenie człowieka w świat wartości. Szanse rozwoju i źródło frustracji*, w: K. Olbrycht (red.), *Edukacja aksjologiczna. Wymiary. Kierunki. Uwarunkowania*, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1994, s. 46-56.
- Rynio A., *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
- Rynio A., *Wychowanie młodzieży w nauczaniu Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 2001.
- Sowiński A.J., *Samowychowanie w interpretacji pedagogicznej*, Oficyna InPlus, Szczecin 2006.
- Węgrzecki A., *Wolność jako podstawa dojrzałości aksjologicznej*, w: K. Olbrycht (red.), *Edukacja aksjologiczna. Wymiary. Kierunki. Uwarunkowania*, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1994, s. 19-24.

Artykuły

Wolicki M.S., *Wybrane problemy współczesnej psychologii*, Wydział Zamiejscowy Nauk o Społeczeństwie KUL, Stalowa Wola 2008.

Wrońska K., *O możliwości zbudowania teorii wychowania personalistycznego Karola Wojtyły*, w: F. Adamski (red.), *Poza kryzysem tożsamości. W kierunku pedagogiki personalistycznej*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 1993, s. 189-194.

Zalewska D., *Kulturoterapia jako edukacja aksjologiczna*, w: K. Olbrycht (red.), *Edukacja aksjologiczna. Wymiary. Kierunki. Uwarunkowania*, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1994, s. 87-95.

STRESZCZENIE

Tematem artykułu jest posiadanie i tworzenie jako dwie drogi życia człowieka. Artykuł stanowi porównanie dwóch skrajnie odmiennych postaw wobec życia człowieka, postawy posiadania i tworzenia z wskazaniem na pozytywny aspekt tej drugiej, prowadzącej do rozwoju, samourzeczywistnienia, odnalezienie sensu życia. W pierwszej części artykułu, autor wskazuje na istotę osobowej twórczości człowieka. W kolejnej części tekstu, ukazany został wstęp do analizy postawy kreatywności i postawy posiadania, w aspekcie osobowego i bez-osobowego wymiaru ludzkiego życia. Następnie, autor skupia się na mass-mediach, które są odpowiedzialne za ujawnianie się postaw konsumpcjonizmu wśród młodzieży. Przedstawione zostały treści dotyczące dojrzałości aksjologicznej człowieka, która wpływa na ukształtowanie postawy twórczej, koncepcji człowieka jako bytu kształtującego siebie (*ens per se*), poprzez działania twórcze oraz twórczości osoby, będącej jej udziałem w tworzeniu kultury. Artykuł stanowi syntetyczne przedstawienie treści związanych z pedagogiką personalistyczną, filozofią kultury, aksjologią wychowania i pedagogiką twórczości.

Słowa kluczowe: pedagogika personalistyczna – filozofia kultury – aksjologia wychowania – pedagogika twórczości

SUMMARY

The subject of the article is ownership and creating as two ways of a human life. The article is a comparison of two extremely opposite attitudes to human life, the attitude of ownership and of creating, with the indication on positive aspect of the second one, leading to development, selfrealisation, finding the sense of life. In the first part of the article, the author points out to the essence of personal person's creation. In the next part of the text, there was presented the introduction to the analysis of the attitude of creativity and the attitude of ownership, in the aspect of

personal and non-personal dimension of human life. In the next part of the article, the author focused on mass-media, which are responsible for appearing of the attitudes of consumerism among teenagers. In the next parts of the article, there were presented contents concerning axiologic maturity of a person, which influences creating creative attitude, the conception of a person as an existence creating itself (*ens per se*) through creative activities and a person's creation, being its participation in creating the culture. The article is synthetic presenting of the contents connected with the personalistic pedagogy, the culture philosophy, the axiology of education and the creation pedagogy.

Key words: personalistic pedagogy – culture philosophy – axiology of education – creation pedagogy